

Indicatief Samenwerkingsprogramma Mozambique 2013-2017 (definitief)

1. Inleiding

Het Indicatieve Samenwerkingsprogramma, dat hierna volgt, werd besproken en goedgekeurd op de Gemengde Commissie tussen Mozambique en België, die plaats had op 19 december 2012.

Een eerste Gemengde Commissie vond plaats in mei 2006 en een tweede in april 2008, waarbij Indicatieve Samenwerkingsprogramma's werden goedgekeurd van respectievelijk 18 en 48 miljoen EURO.

Dit document is het derde meerjarige Indicatieve Samenwerkingsprogramma, voor een **bedrag van 55 miljoen EURO in de periode 2013-2017**. Het Indicatieve Samenwerkingsprogramma vat de grote lijnen samen van de samenwerking tussen beide staten in de vermelde periode en draagt bij tot de strategie gericht op de bestrijding van de armoede in Mozambique. De volgende documenten gelden daarbij als uitgangspunt:

- De Belgische wet op de Internationale Samenwerking van 25 mei 1999
- Het "Partnership Agreement between the members of the African, Caribbean and Pacific Group of States and the European Community and its Member States" ondertekend op 23 June 2000 in Cotonou, hierna vermeld als de "Cotonou Overeenkomst"
- De Algemene Samenwerkingsovereenkomst tussen Mozambique en België, ondertekend op 11 mei 2001
- De Verklaring van Parijs betreffende de Efficiëntie van de Hulp (Maart 2005)
- De EU gedragscode betreffende de Complementariteit en de Taakverdeling in het Ontwikkelingsbeleid (2007)
- Het Belgische Plan ter Harmonisering en Afstemming van de Hulp (Juni 2007)
- Het Accra Actieplan betreffende de Efficiëntie van de Hulp (September 2008)
- Het Plano de Acção para Redução da Pobreza van Mozambique voor de periode 2011-2014 (PARP - mei 2011)
- Het Mozambikaanse Strategisch Plan voor de Ontwikkeling van de Landbouwsector 2011-2020 (PEDSA) en het eraan verbonden investeringsplan
- Het Busan Partnerschap voor doeltreffende Ontwikkelingssamenwerking (2011)

Overeenkomstig de Verklaring van Parijs en het Busan Partnerschap, bepalen het Plano de Acção para Redução da Pobreza van Mozambique en het Memorandum of Understanding tussen de regering en de G-19 Partners, de prioriteiten en de leidende principes voor de relaties van Mozambique met de Ontwikkelingspartners. Elk jaar worden via de Jaarlijkse Review (Revisão Annual) de prestaties van de Mozambikaanse regering en van de Ontwikkelingspartners inzake armoedebestrijding wederzijds geëvalueerd, op basis van indicatoren die bepaald worden tijdens het QAD-planningsproces (Quadro de Avaliação do Desempenho). Gedurende het ganse

jaar is er overleg tussen overheid en de ontwikkelingspartners via talrijke sectorale en thematische werkgroepen.

Dit Indicatief Samenwerkingsprogramma kadert in de Cotonou Akkoorden die door beide partijen aanvaard werden. In toepassing van deze akkoorden engageren de beide regeringen zich om goed bestuur (good governance), de mensenrechten, de democratie en de rechtsstaat te bevorderen. Een zware schending van de democratische principes, van de rechtsstaat of van de mensenrechten kan leiden tot de stopzetting van dit programma.

Beide partijen engageren zich wederzijds de transparantie en aansprakelijkheid (accountability) te waarborgen om corruptie te vermijden en te bestrijden. Ze gaan erover akkoord dat geen enkel aanbod, betaling, gift, terugbetaling of opbrengst van welke aard dan ook, die als een onwettige, frauduleuze of corrupte daad kan worden beschouwd, beloofd, toegezegd, nagestreefd of aanvaard kunnen worden, rechtstreeks of onrechtstreeks, als een incentive of als een compensatie verbonden met de activiteiten uitgevoerd in het kader van de direct bilaterale samenwerking tussen de twee partijen, met inbegrip van de procedures die verband houden met de lancering, de toekenning of de uitvoering van contracten. Onregelmatigheden of het vermoeden van een illegale, frauduleuze of corrupte daad, verbonden aan het gebruik van de in het ISP geprogrammeerde fondsen, zullen gemeld worden aan de geëigende structuren zoals overeengekomen tussen de twee regeringen, die kunnen leiden tot een audit. De beide regeringen zullen elkaar wederzijds en onmiddellijk informeren bij vaststelling van een onwettige, frauduleuze of corrupte handeling met een onmiddellijke annulering van het betreffende akkoord tot gevolg. Een vergadering van het Partnercomité, die belegd dient te worden binnen de 60 dagen na de vaststelling van de illegale, frauduleuze of corrupte handeling, zal beslissen over te nemen corrigerende maatregelen, zoals de integrale terugbetaling van de verduisterde fondsen en gerechtelijke vervolgingen, en zal beslissen over de voortzetting van het programma en van de andere interventies van het ISP en desgevallend over eventuele te nemen preventieve maatregelen.

Elke illegale, frauduleuze of corrupte handeling kan bovendien de definitieve uitsluiting betekenen van nieuwe financieringen vanwege de Belgische Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelings-samenwerking.

2. Strategische prioriteiten voor de ontwikkeling in Mozambique

Het beleid inzake armoedebestrijding werd beschreven in drie opeenvolgende Planos de Acção para Redução da Pobreza Absoluta (PARPA), de Portugese acroniem voor PRSP.

Het nieuwe PARP (het woord absoluta werd geschrapt) voor de periode 2011-2014 werd op 3 mei 2011 door de ministerraad goedgekeurd.

PARP 2011-2014 beoogt de vermindering van de armoede van 54,7% in 2009 tot 42% in 2014 (...) bij de armste lagen van de bevolking ("pro-poor"-groei).

Om deze globale doelstelling te bereiken zijn volgende specifieke doelstellingen fundamenteel: (op.cit. Engelse versie):

- **increased production and productivity in the agrarian and fishing sectors** has an impact on food supply being a determining factor for reducing the incidence of poverty and playing an important role as source of income for about 80% of the Mozambican population
- to encourage the **promotion of decent employment** with a focus on the facilitation and development of small and medium enterprises. The country needs healthy and educated citizens in order to increase agricultural production and productivity and ensure greater promotion of employment.
- Access to health services and quality education are essential to a strong and qualified workforce. These goals relate to the need to invest in **Human and Social Development** as an essential element as well as an objective in itself.

Die doelstellingen worden op hun beurt verder onderverdeeld in strategische doelstellingen. Het PARP vermeldt bovendien twee transversale prioriteiten, met name good governance en macro-economische stabiliteit.

3. Ontwikkelingsstrategie van België en zijn doelstellingen

Het algemene objectief van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking is bij te dragen tot duurzame menselijke ontwikkeling via armoedebestrijding en versterking van de democratie en good governance.

De Belgische interventies dragen bij tot de realisering van de Millennium Development Goals, passen de principes van de Verklaringen van Parijs, Accra en Busan toe en van de EU gedragscode betreffende de Taakverdeling in het Ontwikkelingsbeleid.

België wil daarom zijn programma's beperken tot twee interventiesectoren (bij voorkeur één productieve en één sociale sector) en legt een bijzondere klemtoon op enkele specifieke transversale thema's, namelijk gelijke rechten voor vrouwen en mannen (gender), duurzaam beheer van klimaatverandering, en mensenrechten - in het bijzonder kinderrechten. België neemt deel aan de ontwikkelingsmechanismen en de structuren van de beleidsdialoog zoals overeengekomen met de ontwikkelingspartners van de G-19.

De Belgische regering nam het engagement om meer gebruik te maken van nationale uitvoeringssystemen. Bij de formulering van elke interventie zal de uitvoeringsmodaliteit bepaald worden op basis van een risicoanalyse van de Mozambikaanse uitvoerings- en monitoringmechanismen (institutioneel en organisationeel).

4. Samenvatting van de bilaterale programma's in uitvoering.

Sommige *onderdelen* van de eerdere afspraken inzake de Belgische direct bilaterale samenwerking met Mozambique zijn op dit ogenblik nog in uitvoering:

4.1 PRE-ISP fase (2000 – 2005)

Het *Rehabilitatieprogramma voor Basisgezondheidsinfrastructuur* is volledig uitgevoerd op uitzondering van het hospitaal in Mapai. De bouw van het hospitaal startte in september 2010 maar de werf moest stilgelegd worden vanwege problemen met de inplanting en het kwaliteitsbeheer van de bouw. Tijdens het Speciale Partnercomité van 28 maart 2011, stelde het Ministerie echter voor om de al gedeeltelijk gerealiseerde ruwbouw af te breken en het hospitaal op een andere locatie te bouwen. België verwierp deze oplossing gezien de omvang van de reeds gedane investeringen. Aan de hand van een technische studie werd uiteindelijk afgesproken om de bijgebouwen te behouden maar de constructie van het hoofdgebouw opnieuw te beginnen (op een ander deel van het terrein). In september 2012 werd de bouw ervan aanbesteed en gegund. Alle meerkosten vallen ten laste van Mozambique, maar de Belgische bijdrage blijft behouden. De uitvoering van de werken blijft een pre-conditie voor het uitvoeren van de toezeggingen die voorwerp uitmaken van dit Indicatief Samenwerkingsprogramma 2013-2017.

Rehabilitatie van de Avenida Milagre Mabote - met het stadsbestuur van Maputo.

4.2. Indicatief Samenwerkingsprogramma 2006 – 2008

Common Fund voor de belastingshervorming:

Het gemeenschappelijk Fonds is een basket fund om de donorbijdragen voor het hervormingsproces van de belastingsadministratie in Mozambique te harmoniseren. De volledige bijdrage is gestort maar de technische assistentie is nog lopende.

Het versterken van het Budgettaire en Financiële Beheer van het Departement Financiën van het Ministerie van Volksgezondheid (MOZ0901911)

De uitvoering van het project vordert traag.

4.3. ISP 2009 – 2012

Volksgezondheid: Steun aan Vorming en Beheer van de Human Resources in het Mozambikaanse Ministerie van Volksgezondheid.

In uitvoering.

Hernieuwbare energie voor rurale ontwikkeling (MOZ0901811)

In uitvoering.

Rurale Ontwikkeling: Watervoorziening en –beheer gericht op voedselzekerheid in 6 districten van de provincie Gaza.

Voorziene start: januari 2013.

5. Aanbevelingen van de BTC betreffende het lopende programma

De BTC formuleerde in haar "waarderingsnota" de volgende aanbevelingen voor de toekomstige bilaterale samenwerking tussen België en Mozambique:

- Multi-donor aanpak: Ga verder met begrotingssteun en de deelname aan multi-donor fondsen maar als onderdeel van een coherente portfolio-aanpak.
- Meer aandacht voor deelname in SWAP's en het formuleren van projecten die zijn gealigneerd op de strategische doelstellingen van onze interventiesectoren.
- Meer aandacht in de beleidsdialoog voor de strategie van het economisch beleid gericht op een billijke herverdeling van de economische groei.
- Heroriënteer de focus van onze deelname in de hervorming van de belastingsadministratie naar het (her)formuleren van een fiscaal beleid gericht op een hogere bijdrage van de nieuwe extractieve mega-industrieën aan het overheidsbudget.
- Het absorptievermogen van de partnerinstellingen en -organisaties moet beter overwogen worden bij het kiezen van de uitvoeringsmodaliteiten. Gezien de zwakke institutionele capaciteit moet meer aandacht besteed worden aan de opbouw van capaciteit d.m.v. externe technische bijstand.
- Het fiduciaire risico van projecten in nationale uitvoering is beheersbaar mits de juiste begeleiding, maar moet worden afgewogen tegenover een tijdige uitvoering.
- De ontwikkeling van een portfolio-aanpak in de landbouwsector is verantwoord gezien de context van de nieuwe oriëntatie van de PARP. De zwakte van de instellingen in de sector en het ontbreken van een concrete sectorstrategie zal echter ernstig in rekening moeten worden genomen bij de keuze van de mix van interventies in deze sector.
- De Belgische hulp aan de verbetering van de voedselzekerheid in marginale, semi-aride gebieden kan beter gericht worden op seizoengebonden migratie, bos- & natuurbeheer en veeteelt dan op het promoten van de productie van voedselgewassen in deze marginale agro-ecologische zones.
- Daarnaast beveelt BTC inzake gender het volgende aan: meer aandacht besteden aan de gendergelijkheid in de prioritaire sectoren, met inbegrip van de capaciteitsopbouw van het Ministerie van Vrouwenzaken en Sociale Actie, opdat dit de gepaste ondersteuning kan geven aan de partnerinstellingen uit de prioritaire sectoren. Als specifiek thema zal er, waar pertinent, aandacht worden besteed aan het thema 'gender based violence', alsook aan het thema HIV/aids en aan de daaraan gekoppelde seksuele en reproductieve rechten.

6. Het nieuwe ISP:

6.1. Inleiding

Om aan te sluiten bij de prioriteiten van de partnerlanden inzake strijd tegen de armoede, neemt België het nieuwe Plano de Acção para a Redução da Pobreza (PARP) 2011-2014 als basis, dat goedgekeurd werd op 3 mei 2011.

Als algemene doelstelling voor het ISP, nemen we het globale objectief van dit nieuwe PARP over (zie punt 2).

Inzake sectorkeuze is één van de Belgische beleidslijnen het nastreven van continuïteit (indien mogelijk de sectorkeuze 12 jaar lang aanhouden). De in het lopende ISP 2009-2012 gedefinieerde sector "rurale ontwikkeling - landbouwbeleid

en beheer van de natuurlijke rijkdommen" wordt daarom behouden maar wordt beter afgebakend.

In het lopende ISP werd "Hernieuwbare Energie" beschouwd als een subsector van de sector "Rurale Ontwikkeling" en werden de ontwikkelde acties rond "Hernieuwbare Energie" in deze zin verder afgebakend. De task force van donoren - conform de DAC definities – definieerde echter "Hernieuwbare Energie" als een afzonderlijke sector.

6.2. Sector 1: RURALE ONTWIKKELING – VEETEELT

6.2.1. Diagnose

De sectorkeuze speelt in op het eerste specifieke objectief (Verhoging van de Productie en de Productiviteit van de Landbouw en de Visserij) van het PARP.

De sectoren "landbouw" en "visvangst" zijn immers een uiterst belangrijke pijler van de economie van het land, die in de voorbije 5 jaren bijgedragen hebben tot bijna 25% van het BBP en tot 7 à 11% van het economisch groeiritme. Bovendien zijn zowat 80 % van de Mozambikanen actief in de landbouwsector: er zijn zo'n 3.6 miljoen landbouwbedrijfjes waarvan 98 % kleine familiale bedrijven.

Het beschikbare landbouwpotentieel is echter sterk onderbenut en de productiviteit is bijzonder laag tegenover de wereldgemiddelden. Van de naar schatting 36 miljoen ha vruchtbare grond worden er amper 3,9 miljoen gebruikt. Slechts 3,3 % van de producenten bemesten hun gronden en slechts 2,9 % gebruiken één of andere vorm van pesticiden. Mozambique is door dit alles een netto-invoerder van voedsel ondanks zijn enorm potentieel. De productiviteit op de bewerkte gronden zou met eenvoudige ingrepen kunnen verhoogd worden.

Om het PARP-objectief te bereiken werd in september 2011 een **Strategisch Plan voor de Ontwikkeling van de Landbouwsector (PEDSA in zijn Portugese acroniem)** opgesteld - voor de periode 2011-2020 - naast een Directieplan voor de Visserij.

PEDSA wil op competitieve wijze bijdragen tot voedsel- en nutritionele zekerheid en tot inkomensverhoging van de landbouwproducenten.

Het heeft vijf algemene doelstellingen die sterk verbonden zijn met de doelstelling van voedselzekerheid:

1. Geaccumuleerde groei van de Landbouw met minstens 7% per jaar
2. De productie verdubbelen via productiviteitsverhoging en uitbreiding van de bewerkte gronden
3. Aangroei van de kuddes en genetische verbetering bevorderen
4. De productiecapaciteit inzake pluimvee verhogen, voor vlees en eieren
5. Duurzaam beheer van de Natuurlijke Hulpbronnen

Het actie- en investeringsplan (PNISA) ter uitvoering van PEDSA (ontwerp is momenteel nog in bespreking; definitieve versie dient op ministerraad bevestigd te worden) is een 70 blz. tellend document, opgebouwd rond 5 componenten:

- Productie en Productiviteit
- Markttoegang
- Voedsel- en nutritionele zekerheid
- Natuurlijke hulpbronnen
- Institutionele hervorming en versterking

Het omvat 21 subprogramma's, met een totaal budget van 3.998 miljoen dollar voor de periode 2013-2017. De versie van 16 november 2012 vermeldt het bedrag per jaar voor elk programma. De bijdrage van de Mozambikaanse regering hangt af van wat de donoren en de privésector zullen bijdragen.

6.2.2. Doelstellingen en "focus" in het investeringsplan

"Rurale ontwikkeling - landbouwbeleid" (lopend ISP 2009-2012) werd aanvankelijk versmald tot "bevordering van de landbouwproductie en landbouwproductiviteit in ruraal milieu met het oog op voedselzekerheid van de gehele bevolking". Omdat dit nog te breed is en rekening houdende met het actie- en investeringsplan, wordt in onderlinge consensus tussen Mozambique en België de Belgische bijdrage gericht op programma 4 – "VEETEELT". Dit opent perspectieven voor zowel de productief gerichte landbouwontwikkeling als voor specifieke acties in kwetsbare omstandigheden (droogte, weinig vruchtbare grond). Boeren die over enig vee beschikken blijken dan nog het best in staat te overleven. Een minimum aan water is voldoende voor het vee, maar niet voor groenteteelt of rijstverbouwing. Veeteelt (vooral kippen en geiten) is ook een goede invalshoek voor programma's ten gunste van achtergestelde en gediscrimineerde bevolkingsgroepen: arme vrouwen, vrouwelijke gezinshoofden en kinderen.

Anderzijds zijn de kansen op productiviteitsverhoging vrij groot in de veeteeltsector: met een minimum aan laagdrempelige investeringen kunnen uitstekende resultaten worden geboekt. Goede vermarkting biedt significante verbeteringen. Sanitaire ingrepen ter bestrijding van ziekten leveren snel waarneembare resultaten, hoewel ze niet steeds eenvoudig en goedkoop zijn.

Overigens is het programma voor de veeteelt één van de best uitgewerkte in het investeringsplan en kan er gerekend worden op de technische steun van ILRI (International Livestock Research Institute, één van de CGIAR-instellingen). België speelt hiermee ook in op een herverdeling van de taken onder de donoren. Vermits "veeteelt" in een aantal andere partnerlanden een prioritaire sector is, beschikt België hiervoor trouwens over een comparatief voordeel.

Op die wijze wordt bijgedragen tot volgende lange termijndoelstelling (op.cit.):

Bijdragen tot de verhoging van de veeteeltproductie en -productiviteit in ruraal milieu – via de verhoging van het aantal runderen, kleine herkauwers en pluimvee en prikkels (incentivos) voor de commercialisering ervan - met het oog op voedselzekerheid van de gehele bevolking (toevoeging: en met aandacht voor de effecten op klimaat en gender).

6.2.3. programma - portofolio

Deze (sub)sector zal ondersteund worden via volgende **portfoliobenadering**:

a. ondersteuning van PEDSA en zijn investeringsplan PNISA. Hiervoor is een coherente aanpak door de donoren noodzakelijk. België opteert in principe voor sectorale begrotingshulp aan de subsector “veeteelt” maar zal zich inschrijven in de consensus van de donoren. Welke formule de andere donoren van de landbouw-donorgroep (AgRED) zullen verkiezen, staat nog ter discussie. Eén of andere vorm van poolvorming rond subsectoren of programma’s is echter een zekerheid. Sectorale begrotingshulp is voor België gebonden aan de voorwaarden uit het Vademecum Begrotingshulp, voorgeschreven door de financiële controle-autoriteiten in België. Het gaat in essentie om: aanvaardbare CPIA score (>/2.5); macro-economische stabiliteit; aanwezigheid van een andere multilaterale en bilaterale donor; uitgewerkt sectoraal beleidsplan; kwaliteitsvolle sectorale beleidsdialoog).

Een bedrag van 20 miljoen EURO (in principe 5 miljoen euro per jaar vanaf 2014) wordt voorzien ter ondersteuning van het investeringsplan voor de landbouwsector, meer bepaald voor de veeteelt (programma 4, voorzien bedrag: 98,3 mio US\$).

Uitgaande van een analyse van de zwakheden in de subsector, geeft het investeringplan drie oriëntaties voor de interventies:

- preventie tegen en toezicht op de ziektes (o.a. verplichte vaccinaties, tekenbestrijding bij runderen, bouw en herstel van infrastructuren, bestrijding dierlijke TBC, uitbreiding epidemiologisch toezichtsnet, bestrijding tripanosomiase).
- capaciteitsversterking van de veterinaire diensten (technisch personeel op lokaal niveau, verbeterde bewaring en distributie van vaccins, provinciale labo’s voor diagnose, betere controle op verplaatsing van dieren en transport van dierlijke producten, herziening veterinaire wetgeving). Verhoging van het aantal vrouwelijke medewerkers is een specifiek aandachtspunt
- steun aan de productie en commercialisering (bouw van markten, verbetering kippenkweek, verbeteren productiviteit van de geitenkweek, kruising van runderen en verhoging van de melkproductie), waarbij bijzondere aandacht zal gaan naar de toegankelijkheid van de verschillende diensten voor vrouwen.

b. beleidsdialoog: bevragen en ondersteunen van het beleid terzake.

De samenstelling en inhoud van de werkgroepen voor de beleidsdialoog tussen de Mozambikaanse overheid en de donoren werd aangepast aan het nieuwe PARP op basis van een “voorstel voor procedure en werkingsstructuur inzake uitvoering van PARP 2011-2014” van MPD.

Voor wat de landbouwproductie en –productiviteit betreft, worden twee werkgroepen voorzien:

- toegang tot de productiefactoren verbeteren en verhogen en de toegang tot de markten faciliteren
- duurzaam beheer van de natuurlijke rijkdommen verbeteren (grond, water, visbestand en bossen)

België blijft actief participeren in de sectorale donorgroep “landbouw en rurale economische ontwikkeling” (AgRED) en volgt in het bijzonder de subgroep voor

de monitoring van PEDSA. Via AgRED wordt de deelname van de donoren aan de beleidsdialoog in de twee hoger vermelde beleidswerkgroepen verzekerd. België zal hierbij de transversale thema's centraal stellen: duurzame ontwikkeling met aandacht voor milieu, klimaat en gender. In de eerste werkgroep vraagt België met name bijzondere aandacht voor de toegang van vrouwen tot productiefactoren en markten.

Institutioneel: Gezien de multi-sectorale benadering van de rurale ontwikkeling, is een ruime waaier van ministeries en diensten (zoals Ministerie van Planning en Ontwikkeling, Ministerie van Financiën, Ministerie van Openbare Werken en Woongelegenheden, Ministerie van Visserij en SETSAN) betrokken. Dit waarborgt een betrokkenheid van alle verantwoordelijke actoren. Maar het *Ministerie van Landbouw (MINAG)* heeft de leiding, nog meer dan onder PARPA I en II; in het bijzonder voor sectorale begrotingshulp in deze sector. MINAG en SETSAN zijn voor België de centrale partnerinstellingen en eerste aanspreekpunten voor de beleidsdialoog.

c. bilaterale (operationele) programma's: de strategie ter ondersteuning van de voedselzekerheid zal verder gezet worden, op basis van de Strategische Ontwikkelingsplannen van de Districten (Planos de Desenvolvimento Distrital). Waar mogelijk en relevant wordt hierbij gestreefd naar complementariteit met het Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid. Hiervoor is 5 miljoen euro beschikbaar.

d. technische assistentie: Gezien de algemeen erkende nood aan capaciteitsondersteuning, wordt technische assistentie aan de partnerinstellingen van het sectorale programma voorzien. Naast de mogelijkheden geboden door een partnership met ILRI (zie hoger), biedt deze sectorale portfolio de mogelijkheid om projectoverstijgende technische assistentie aan te werven.

e. Complementair aan het ISP: het Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid: PEDSA en het investeringsplan benadrukken de directe band tussen de verhoging van de landbouwproductie- en productiviteit EN voedsel- en voedingszekerheid, waarbij PEDSA vooral gericht is op de ontwikkeling van kleine en middelgrote, commerciële boeren. Aandacht voor meer kwetsbare gebieden en hun boerenbevolking blijft echter een bezorgdheid van Mozambique en België; en dit is ook het specifieke aandachtspunt van het Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid. Complementair met de bilaterale fondsen, is een bedrag van 11,3 miljoen EURO beschikbaar gesteld voor een voedselzekerheidsprogramma in de provincie Gaza, uitgevoerd door een consortium van 3 organisaties van de Verenigde Naties en Belgische ngo's.

6.3. Sector 2: Energie voor rurale ontwikkeling

6.3.1. sectordiagnose

Mozambique beschikt over een rijk en gediversifieerd potentieel aan energiebronnen waaronder hydro-elektriciteit, gas, steenkool en hernieuwbare energie dank zij de beschikbare eolische en zonne-energie. Een groot deel van de elektrische energie wordt momenteel voortgebracht via de Hydro-elektrische Cobora Bassa-dam (met

een capaciteit van 2075 MW), van de centrales van Mavuzi en Chicamba, en ook van kleinere hydro-elektrische centrales (Rotanda, Honde, Majaua Chirwairne); terwijl er ook nieuwe centrales in ontwikkeling zijn zoals Mphanda Nkuwa en de centrale ten Noorden van Cabora Bassa.

De energiesector maakt ook vorderingen inzake betere toegang tot energie, maar het is een grote uitdaging, terwijl een groot deel van de energie geproduceerd in Cabora Bassa uitgevoerd wordt naar de regionale markt. Vanwege de uitgestrektheid van het land, is de bevolkingsdichtheid laag. Zowat 70% van de rurale bevolking valt nog steeds buiten het bereik van het elektriciteitsnet. Biomassa (hout en houtskool) en fossiele brandstoffen zijn bijgevolg nog steeds de belangrijkste energiebronnen in de rurale gebieden maar deze zijn duur, inefficiënt en milieubelastend.

Om de noden aan energie van het land te dekken, werd een strategie ontwikkeld waarbij de leveringen via het elektrisch netwerk gecombineerd worden met gedecentraliseerde productie van hernieuwbare energie met een groot ontginbaar potentieel. Hoewel zonne-energie een groot potentieel heeft, wordt er slechts beperkt gebruik van gemaakt omwille van de technologische limieten. Daarom wordt voorrang gegeven aan de elektrificatie van sociale infrastructuur, voornamelijk scholen, gezondheidscentra en waterpompsystemen. Kleinschalige waterkrachtcentrales daarentegen hebben potentieel een enorme impact op de ontwikkeling van economische activiteiten in rurale gebieden (irrigatie in landbouw, post harvest verwerking van gewassen, houtzagerijen & schrijnwerkerijen, bewaring van voedsel enz.). Daarom wil de sector, na aansluiting van de distritale zetels, de elektrificatie van lokale vestigingen met een groot potentieel voor economische en sociale activiteiten bevorderen.

6.3.2. Lange termijn visie en doelstellingen op vlak van energie voor rurale ontwikkeling¹

Algemene Doelstelling

Bijdragen tot de verbeterde toegang tot moderne energiebronnen tegen betaalbare prijzen die de sociale en economische ontwikkeling bevorderen

Specifieke doelstellingen

Verbeteren en versterken van het beleidskader voor rurale energievoorziening en de capaciteit van het Ministerie van Energie, om succesvol haar missie, visie en prioriteiten te definiëren en te realiseren, zodat de toegang tot nieuwe milieuvriendelijke energieoplossingen wordt bevorderd op nationaal vlak, met respect voor sociale rechtvaardigheid

Uitbouwen en versterken van de institutionele en managementcapaciteiten van FUNAE om succesvol haar missie en visie uit te voeren zodat de toegang tot milieuvriendelijke energieoplossingen wordt bevorderd op nationaal vlak

¹ *Plattelandontwikkeling met inbegrip van de professionalisering van de landbouw in al zijn aspecten en de fundamentele infrastructuur, inclusief ondersteuning van de energievoorziening en watervoorziening op het platteland. Ondersteuning van de rurale ontwikkeling gaat hand in hand met bescherming van het milieu.*

Mobiliseren van privé-investeringen voor rurale energieopwekking en het onderhoud ervan

Stimuleren van commerciële distributiekkanalen en vermarkting van milieuvriendelijke energieproducten in rurale gebieden voor onder andere verlichting, koeling, voedselverwerking en watervoorziening

Verbeteren van toegang tot krediet voor investeringen in de opwekking en het gebruik van energie via commercieel leefbare Micro Financiële Instellingen

Verbeteren van de sociale dienstverlening in rurale gebieden door verbeterde kwaliteit van de gezondheidszorg, beter onderwijs, verbeterde drinkwatervoorziening, toegang tot communicatie en informatie, betere lokale administratie

Het verschaffen van schone en duurzame energie voor bedrijfsmatige activiteiten zoals het vermarkten van landbouwproducten (o.a. door water aangedreven vermalen van landbouwproducten), het verwerken van land- en tuinbouwproducten (olie-extractie, drogen van vis en vlees), houtverwerking en schrijnwerkerijen, lassen en verwerken van metaal, enz.).

Zodoende zal er worden bijgedragen tot volgende **lange termijndoelstelling**:

Bijdragen tot de economische productiviteit en de sociale dienstverlening in ruraal Mozambique door toegang te verschaffen tot duurzame, betaalbare en milieuvriendelijke energie voor de sociale integratie van alle bevolkingsgroepen.

De keuze voor "hernieuwbare energie voor rurale ontwikkeling" kadert volledig in de Belgische beleidsfocus op zowel "armoedebestrijding" als "basisinfrastructuur voor rurale ontwikkeling". Te beperkte toegang tot betaalbare energiebronnen blijft één van de belangrijkste hindernissen voor de socio-economische ontwikkeling van het platteland. Het betreft bovendien een belangrijke factor in de arbeidslast van vrouwen op het platteland.

De productie van hernieuwbare energie in rurale gebieden is coherent met de drie pijlers van de nieuwe PARP namelijk:

- De opgewekte energie (zon, wind en water) kan gebruikt worden voor het pompen van water voor tuinbouw en veeteelt en de post-harvest verwerking en bewaring van gewassen. Dit past volledig binnen het eerste objectief van de PARP: verhoging van de productie en de productiviteit in de landbouw en visserij;
- Het verschaffen van toegang tot betaalbare energie in rurale gebieden is ook een essentieel element in de ontwikkeling van kleine ondernemingen, wat past in het tweede objectief: het bevorderen van waardig werk;
- De elektrificatie van scholen, gezondheidcentra, administratieve centra en watervoorzieningspunten draagt dan weer bij tot het derde objectief: Menselijke en Sociale Ontwikkeling.

De voorgestelde focus is bovendien volledig coherent met de strategieën van het Ministerie van Energie, meer in het bijzonder de “Estratégia de Desenvolvimento Rural integrado e multi-sectoral (2007-2025)” en de “Estratégia de desenvolvimento de energias novas e renováveis (2011-2025)”.

Op basis van de ervaringen in het huidige ISP en als belangrijke donor in deze subsector kan België zo een interessante en noodzakelijke bijdrage leveren aan klimaatvriendelijke rurale ontwikkeling.

6.3.3. Programma – portfolio

Het programma bouwt voort op het programma voor hernieuwbare energie in het ISP 2009-2012 en zal op basis van de Mid term Review van de eerste fase de nodige bijstellingen doen. De volgende opties kunnen worden genomen, maar kunnen nog aangepast worden aan de bevindingen van de MTR en de oriëntaties van andere betrokken donoren:

A. Directe investeringen (al dan niet via FUNAE) in hernieuwbare energievoorzieningen (productie, distributie, efficiënt gebruik) voor economische en sociale ontwikkeling in de rurale gebieden van Mozambique, met aandacht voor de bescherming van het milieu en toegankelijk voor iedereen.

- **economische ontwikkeling:** het ondersteunen van bedrijfsmatige activiteiten en vermarkting. De opgewekte elektriciteit kan bijvoorbeeld worden gebruikt voor het pompen van water voor gebruik in tuinbouw en veeteelt; verwerking van gewassen (olie-extractie, maalderijen); invriezen van vis & vlees; drogen van vruchten en zaden; verzagen van hout & schrijnwerkerij, lassen en verwerking van metaal enz. De beoogde resultaten moeten nadrukkelijk een verbetering inhouden voor vrouwelijke ondernemers. Dit sluit aan bij de MDGs 1, 3, 7
- **sociale ontwikkeling:** verbeterde moderne communicatie (Telefonie & Internet, maar ook openbare & privé verlichting; efficiënte alternatieven voor het koken op hout of houtskool; verbetering van het onderwijs en de gezondheidszorg (ook de reproductieve); betere dienstverlening in de administratieve centra en betere drinkwatervoorziening. Ook hier zullen de resultaten expliciet aangeven in welke mate de situatie verbetert voor vrouwen. Dit zal bijdragen tot de MDGs: 2, 3 en 4.

Voorgesteld budget: 12 miljoen euro

B. Beleidsmatige ondersteuning geven - door technische assistentie.

Institutioneel is het Ministerie van Energie verantwoordelijk voor de formulering van het beleid, de strategieën en de wetgeving voor de sector, met het oog op rationele en duurzame levering van energie, het beheer ervan en het maximaliseren van de voordelen voortvloeiend uit de beschikbare energiebronnen van het land. “Electricidade de Mozambique” (EDM) is een openbaar bedrijf, verantwoordelijk voor de levering van energie in Mozambique, met name de productie, het transport en de distributie van elektriciteit via het netwerk. Het “Fundo de Energia” (FUNAE) is verantwoordelijk voor energievoorziening in rurale gebieden zonder netwerk.

Terwijl EDM functioneert als een commercieel bedrijf, is FUNAE in de eerste plaats opgezet voor de promotie van het gebruik van hernieuwbare energie via, onder meer, het identificeren van relevante investeringsopportuniteiten en de financiering ervan.

Middels contacten met het Ministerie van Energie, werd de behoefte aan versterking van het beheer van de energievoorziening op het platteland vastgesteld. Daarvoor is het nodig om het institutioneel en wettelijk kader te versterken om de strategie en coördinatie van de verschillende inspanningen van EDM en FUNAE inzake rurale elektrificatie te verbeteren (met inbegrip van de inter-institutionele coördinatie met de andere erbij betrokken openbare instellingen zoals het Ministerie van Gezondheid, het Ministerie van Educatie en het Ministerie van Huisvesting en Openbare Werken). Een specifieke gender-invalshoek is hierbij aangewezen.

Een belangrijke beperking voor de ontwikkeling van gedecentraliseerde kleinschalige energieproductie in ruraal Mozambique blijft de afwezigheid van een business klimaat dat de deelname van de privésector in deze projecten mogelijk maakt. De deelname van de privé-sector is een essentieel element voor een duurzame energievoorziening in rurale omgevingen.

B1. Beleidsondersteuning aan het Ministerie van Energie (M.E), gericht op de formulering van een coherent energiebeleid voor rurale ontwikkeling.

Bijdragen tot die beleidontwikkeling en de consolidering van het institutioneel en wettelijk kader betekent in de eerste plaats het ondersteunen van een gunstig institutioneel, wettelijk en regelgevend kader. Via capaciteitsversterking van het *Ministerie van Energie* wordt het nationale energiebeleid versterkt, inclusief een betere coördinatie tussen FUNAE en EdM en het werken in de richting van de aanpak van een geïntegreerde sectorale planning in de energiesector, in de komende vijf tot tien jaar.

Momenteel is de deelname van de privé-sector aan de uitvoering van investeringen in klimaatvriendelijke energie-infrastructuur beperkt. De activiteiten zijn te weinig gecoördineerd met de inspanningen van EDM bij uitbreiding van het elektriciteitsnet. Hiervoor is een sterker institutioneel en regulerend kader wenselijk. Zo kan gedacht worden aan een Rural Energy Agency dat de activiteiten in verband met rurale energie reguleert in opdracht van het Ministerie van Energie.

Voorgesteld budget: 4 miljoen euro

De investering vanaf 2013 is nodig voor de diagnostische analyse, het onderzoek van het energiebeleid en het opstarten van de beleidsdialoog, investering in technische assistentie en "consultancies", operationele uitgaven, bijdragen tot de Atlas van zonne- en waterkrachtenergie, nodenonderzoek, workshops, enz.

B2. Ondersteuning van de Institutionele ontwikkeling en de capaciteitsopbouw van FUNAE. Nu duidelijk is geworden dat het 15 jaar geleden opgerichte "Fundo de Energia" evolueert naar een implementerende organisatie, beoogt het programma de daarbij horende organisatieontwikkeling te ondersteunen. Dit betekent een meer gedecentraliseerde beslissingsstructuur, een verbeterd netwerk voor technische ondersteuning doorheen het land en een structurele benadering t.a.v. duurzaamheid van de investeringen.

Voorgesteld budget: 3 miljoen euro

Vanaf 2015 (de eerdere investeringen lopen door tot 2014): verder institutioneel ondersteunen van FUNAE met 3 TA's, uitbouwen M&E systeem, gedecentraliseerde werking, operationele kosten, opleiding van beheercomités.

6.4. Prioritaire transversale thema's

In alle componenten van de ISP-uitvoering komen transversale thema's aan bod, omdat ze in de lijn liggen van de prioriteiten van zowel Mozambique als van België. Dit is in het bijzonder het geval voor good financial governance, de gendergelijkheid en de versterking van de positie van de vrouw, en inzake aandacht voor de klimaatsverandering.

De nodige aandacht zal gegeven worden aan de transversale thema's bij de identificatie, de formulering en de uitvoering van elk programma, en ook in de beleidsdialog. De verwachte resultaten, de specifieke activiteiten en de indicatoren om de resultaten te meten zullen in de formuleringsfase vermeld worden. In de beheerscomités (GLOS) van elk project of programma zal de vooruitgang eens per jaar geanalyseerd worden.

Good financial Governance

De steun aan PFM (Public Finance Management) was één van de hoekstenen in het ISP 2006-2008 en werd ook in het ISP 2009-2012 voortgezet. Nieuwe gelegenheden zullen onderzocht worden om "Good Financial Governance" verder als belangrijk transversaal thema te steunen, met bijzondere aandacht voor SISTAFE als instrument voor een transparant beheer van het staatsbudget.

Bijgevolg zullen de mogelijkheden onderzocht worden om Good Financial Governance op niveau van de geselecteerde sectoren te steunen, zoals eerder gebeurde via het e-SISTAFE programma voor het Ministerie van Volksgezondheid.

Gendergelijkheid en versterking van de positie van de vrouw.

Mozambique is een van de landen met de meest uitgebreide wettelijke kaders voor de bevordering van gendergelijkheid en het mondig maken van vrouwen in de wereld. Sinds de onafhankelijkheid heeft de Mozambikaanse staat de belangrijkste internationale en regionale instrumenten ten behoeve van gendergelijkheid, zoals het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Geweld tegen Vrouwen (CEDAW) en het SADC Gender Protocol, geratificeerd en zich ingespannen om deze instrumenten te vertalen in acties teneinde de heersende genderongelijkheden aan te pakken.

Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt bij de integratie van de bepalingen van de interne en regionale verplichtingen in nationale wetgeving en beleidsformulering en in het opzetten van het institutionele kader voor de uitvoering en bevordering van gendergelijkheid op een aantal gebieden.

Op beleidsniveau heeft Mozambique sinds 2002 het Nationaal Plan voor Vooruitgang van de Vrouw en sinds 2005 een Gender Beleid en een Uitvoeringsstrategie geformuleerd terwijl kwesties rond gendergelijkheid vanaf 2004 een grote rol spelen

in de vijfjarenplannen van de regering. Gendergelijkheid staat hoog op de agenda van zowel regering - blijkend uit de oprichting van het Ministerie van Vrouwenzaken en Sociale Actie, en van de Nationale Raad voor Vooruitgang van de Vrouw - als parlement, met de oprichting van een Parlementaire Commissie voor Sociale Vraagstukken, Gender en Milieu en een Vrouwen Kabinet.

Resultaten betreffende de situatie van vrouwen en mannen in het land zijn ongelijk, met opmerkelijke vooruitgang in het onderwijs en in het betrekken van vrouwen in de besluitvorming, en minder opvallende resultaten wat betreft de toegang van vrouwen tot basisdiensten en de economische mondigheid van vrouwen.

Vrouwen zijn beter vertegenwoordigd in het parlement, met een toename van 34,6% in de regeringsperiode van 1999-2004 tot 37,2% in die van 2005-2009 tot de huidige 39,6%. Vrouwen zijn tevens beter vertegenwoordigd in de regering: in 2004 waren 13,3% van de ministersposten bezet door vrouwen, in 2006 reeds 18,7% en sedert 2009 zijn 25,9% van de ministers vrouw; in 2009 waren 18,1% van de provinciale gouverneursposten bezet door vrouwen, op dit moment is dat 22,7%.

In het lager onderwijs worden nu evenveel meisjes als jongens ingeschreven maar er bestaan nog steeds grote verschillen als we kijken naar de succesvolle afronding van de schoolopleiding: die ligt op 80% bij de jongens en 65,1% bij meisjes. Het analfabetisme is weliswaar gedaald maar bedraagt nog steeds 50,4% voor de bevolking als geheel, en 34,6% voor mannen en 64,2% voor vrouwen.

De feminisering van HIV & AIDS houdt aan. Bijna 58% van de Mozambikaanse volwassenen die leven met HIV/AIDS zijn vrouw. Geweld tegen vrouwen is wijdverbreid, geschat wordt dat 54% van de Mozambikaanse vrouwen slachtoffer is van geweld.

Genderverschillen in de economische sfeer zijn heel groot, in het bijzonder als het gaat om toegang tot en controle over productieve en economische kansen, zoals krediet. Volgens het INE maken vrouwen 87,3% van de beroepsbevolking in de landbouwsector uit, die op zijn beurt 78% van de economisch actieve bevolking in Mozambique werk verschaft en de laagste lonen heeft. Het verhogen van de productie en productiviteit in de landbouw teneinde de voedselproductie te verhogen en de voedselveiligheid te verbeteren, is een belangrijke prioriteit van de regering in het kader de PARP 2010-2014. Rekening houdend met de rol van vrouwen bij de verwezenlijking van deze doelstelling, wordt de noodzakelijke verbetering van de toegang tot productiemiddelen, met nadruk op technologie en andere kwaliteitsverbeterende inputs, gezien als de belangrijkste uitdaging. Maar dit zal ook de nodige aandacht vergen voor andere fundamentele kwesties: grondbezit, toegang tot voorlichtingsdiensten, markten en financiële diensten. Volgens data van MINAG vertegenwoordigen vrouwen slechts 11% van het totale aantal openbare voorlichters, 25% van de grondeigenaren met officiële gebruikersrechten (DUAT) en slechts 13% van de begunstigen van de voorlichtingsdiensten.

Toegang tot energie is veel moeilijker voor vrouwen dan mannen, en tevens worden vrouwen het zwaarst getroffen door de overexploitatie van bossen in sommige delen van het land en terugkerende droogte in andere regio's. De resulterende toename van de werkdruk voor meisjes en vrouwen heeft niet alleen gevolgen voor de kwaliteit van hun leven en hun recht op ontwikkeling, maar dreigt ook de voortgang van een aantal millenniumdoelstellingen voor ontwikkeling te belemmeren, zoals op

het gebied van onderwijs en deelname van vrouwen in het besluitvormingsproces. Investeren in uitbreiding van energie moet bijzondere aandacht besteden aan de toegankelijkheid van energie voor vrouwen, teneinde te kunnen bijdragen tot het bereiken van de doelstellingen betreffende gendergelijkheid.

De Belgische Ontwikkelingssamenwerking integreert de gendergelijkheid en de versterking van de positie van vrouwen in al haar toekomstige interventies als een transversaal thema en wil vooruitgang op dit vlak stimuleren via het ondersteunen van de inspanningen van de partners om hun internationale verbintenissen na te komen en van hun strategie, beleid en planning inzake gender. Ze wil in het bijzonder de positie van de vrouwen op het gemeenschapsniveau versterken en hen bewust maken van hun rol als ontwikkelingsactoren.

Vermits de Belgische samenwerking reeds eerder een programma van Gender Related Budgeting van UN Women financierde, zal nagegaan worden hoe GRB in specifieke sectoren zoals landbouw kan functioneren. Daarbij zal in het bijzonder gebruik gemaakt worden van het handboek *"Guião para a Introdução do Género no orçamento do Estado"*. en zal het handboek meer "country specific" gemaakt worden. De Belgische Ontwikkelingssamenwerking zal ook initiatieven financieren voor het aanpakken van huishoudelijk geweld en van discriminatie tegen vrouwen, waarbij hen mogelijkheden geboden worden om hun rechten te ontwikkelen en te verdedigen.

De resultaten van het ISP dienen bij te dragen tot:

- De versterking van de genderfora (vb. Partnerschappen voor Genderactie, Forum Mulher,...);
- Capaciteitsontwikkeling van de betrokken instellingen inzake integratie van het "gender"thema (zie de wet...);
- Promotie van participatie in beheer en leiderschapsfuncties met het doel om de genderkloof stelselmatig te verminderen in de beslissingsstructuren van de prioritaire sectoren van het ISP;
- De met gender en participatie van vrouwen verwante thema's integreren in alle uitvoerende aangelegenheden van het ISP (sectorale programma's; gender review inbrengen in sector-Mid Term Reviews; specifieke gender-indicatoren bij formulering projecten/programma's, beurzen en het fonds voor institutionele capaciteitsversterking.

Klimaatverandering

De Mozambikaanse overheid is er zich van bewust dat de overstromingen in 2002 geen toeval waren: Mozambique is een risicogebied voor klimatologische "rampen" zoals overstromingen en cyclonen. In mindere mate ook voor ernstige droogteperiodes. Het Instituto Nacional da Gestão das Calamidades (INGC) is een specifiek instituut, opgericht om te "anticiperen" op zulke cataclysmen. Mede dank zij de ondersteuning door het World Food Program heeft deze instelling een uitstekende reputatie opgebouwd: hun deskundigheid en vooruitziendheid is onbetwist.

INGC zal - voornamelijk in het programma rond voedselzekerheid, maar ook rond hernieuwbare energie - stelselmatig geconsulteerd worden. België zal bovendien onderzoeken of het INGC via gedelegeerde samenwerking met WFP financieel kan ondersteund worden (zie pt. 6.5)

De Belgische Ontwikkelingssamenwerking heeft in dit ISP een tweeledige verantwoordelijkheid op vlak van klimaat-proofing in de bredere milieucontext:

1. Aandacht voor de impact van klimaatsverandering bij de formulering van projecten/programma's en activiteiten (stroomlijnen) met vooral focus op "aanpassing"
2. Ervoor zorgen dat de Belgische steun een hefboomeffect heeft met als doel de toegang van Mozambique tot internationale klimaatfinanciering en tot het internationale institutionele raamwerk voor klimaatsverandering te faciliteren. Dit is zeker relevant in de context van hernieuwbare energie en REDD+ (Reductie van de Emissies door Ontbossing en Bosdegradatie, met inbegrip van biodiversiteit en bosbeheer).

België zal bij de concrete formulering van alle projecten/programma's en activiteiten volgend uit dit ISP aandacht hebben voor de zogenaamde "climate-proofing" ervan. Dit houdt in dat de voorgestelde projecten/programma's en activiteiten moeten trachten te anticiperen op het veranderende klimaat en de impact daarvan.

Verder kan het belang van de identificatie van klimaatvriendelijke landbouwinvesteringen niet genoeg worden benadrukt.

Op institutioneel vlak, zal België deze "climate-proofing" door haar partners en door de actoren van het BFVZ stimuleren onder meer door het gebruik van de KLIMOS-toolkit. Op deze manier wil België bijdragen tot de integratie van de bezorgdheid voor de impact van klimaatverandering binnen alle relevante beleidsdomeinen (vb. dimensioneren van waterkrachtcentrales, gewassen die aan droogte aangepast zijn, enz.)

België zal er, in samenspraak met de Mozambikaanse overheid, bij de formulering van relevante projecten/programma's en activiteiten volgend uit dit ISP over waken dat er mogelijkheden voor het aantrekken van internationale klimaatfinancieringen gecreëerd worden. Bijvoorbeeld: het Adaptation Fund, het Green Climate Fund, capaciteitsopbouw voor het Clean Development Mechanisme (CDM), de financiering van Nationally Appropriate Mitigation Actions, de financiering van REDD+ activiteiten.

Hierbij dient vooral aandacht te gaan naar de manier waarop de Belgische steun als hefboom kan werken om dergelijke internationale klimaatfinancieringen aan te trekken.

Verder kan er door capaciteitsopbouw ook voor gezorgd worden dat Mozambique voldoet aan de voorwaarden om gebruik te maken van de zogenaamde "directe toegang" modaliteiten, waardoor het land zelf projecten voor klimaatsteun kan indienen bij Multilaterale klimaatfondsen.

Het belang van deze transversale steun kan niet genoeg worden benadrukt. Hierdoor worden de juiste condities gecreëerd voor het ontvangen van potentiële klimaatsteun in de toekomst. Immers die steun zal grotendeels gaan naar dezelfde sectoren als degenen die nu door ontwikkelingsamenwerkingfondsen worden ondersteund.

6.5. Gedelegeerde Samenwerking

Gezien het belang van de werkverdeling tussen de donoren, zal **4.500.000** euro (7,5% van de totale enveloppe) besteed worden via de passieve gedelegeerde samenwerking. Zoals aangegeven in punt 6.4 zal deze gedelegeerde coöperatie prioritair besteed worden voor de transversale thema's:

- programma gender-planning en budgetting (Gender Responsive Budgetting) en ondersteuning van empowerment van vrouwen via het GELD-programma (Gender Equitable Local Development) van UN-Women/UNCDF
- steun aan het Instituto Nacional de Gestão de Calamidades (INGC) via WFP of IFAD.

In sector 2 wordt de besteding van de fondsen, gefinancierd via actieve gedelegeerde samenwerking met Nederland, verder gezet en worden de mogelijkheden voor eventuele uitbreiding ervan via andere donoren onderzocht.

6.6. Fonds ter ondersteuning van de institutionele capaciteiten

Gezien de nood aan capaciteitsondersteuning en de nadruk die de Belgische Minister voor Ontwikkelingssamenwerking hierop legt, wordt een bedrag van **4 miljoen EURO** voorzien voor technische assistentie aan de partnerinstellingen van dit programma. Het bestaat uit drie luiken:

- kortlopende ondersteuning via consultancies
- specifieke geografische en thematische studies gericht op sectoren 1 en 2, met bijzondere aandacht voor harmonisering met de studies uitgevoerd door andere donoren en rekening houdend met de prioritair transversale thema's
- kortlopende ondersteuning via het organiseren van gerichte seminaries in Mozambique (training facilities).

Het fonds is multi-sectoraal en flexibel, en houdt de mogelijkheid in

- om middelen snel te mobiliseren (specifieke of voorbereidende technische ondersteuning voor de ondertekening van een bijzondere overeenkomst);
- om gecombineerde ondersteuning te geven aan meerdere programma's in eenzelfde sector (bijvoorbeeld voor de bilaterale sector "rurale ontwikkeling/water" en het Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid)
- om gecombineerde ondersteuning te geven aan meerdere programma's in verschillende sectoren (bijvoorbeeld wanneer het gaat om het impact van klimaatveranderingen; of training inzake programmabeheer,...)
- om meerdere kortlopende consultancies in te zetten
- om voorstudies en voorafgaande expertises te financieren
- om de gewenste capaciteitsversterking beter in zijn globaliteit te kunnen evalueren;

Voor het fonds wordt een afzonderlijke bijzondere overeenkomst afgesloten. Het is bedoeld voor capacity building in de twee prioritair sectoren, met inbegrip van de ermee verbonden aandacht voor transversale thema's.

Key results areas zullen worden uitgewerkt in de identificatiefase, met nadruk op de capaciteitsversterkende rol.

Het fonds wordt beheerd door de BTC, maar de vraag wordt gestuurd door de institutionele partners. Het Fonds wordt opgericht ter vervanging van het huidige studiefonds en is complementair en coherent met het programma voor stages en beurzen (punt 6.7).

6.7. Studiebeurzen

De Belgische samenwerking heeft reeds vele jaren programma's lopen met enkele lokale universiteiten ter ondersteuning van de vorming en het hoger onderwijs in Mozambique, om het hoofd te bieden aan een nijpend tekort aan kaders in het land.

Het project "studiebeurzen" zal kaderakkoorden afsluiten met de geselecteerde instellingen, gericht op ontwikkeling, capaciteitsverhoging van de human resources en versterking van de institutionele capaciteiten in het land.

Rekening houdende met de noodwendigheden en zich beperkend tot prioritair geachte sectoren, worden de lokale en internationale beurzen verder gezet waardoor het individu en de beoogde instellingen bijdragen tot de ontwikkeling van het land. Conform de nieuwe beleidsopties m.b.t. studiebeurzen zullen de vormingen prioritair worden toegekend in de 2 in het ISP weerhouden sectoren en de transversale thema's.

In het kader van de exit-strategie in de gezondheidssector en de zwakte van HR in deze sector kunnen er evenwel ook in deze sector nog beurzen worden voorzien.

Er zal nagegaan worden hoe relevante vorming binnen de prioriteiten door de beoogde partnerinstellingen kan georganiseerd worden en hoeveel begunstigden kunnen genieten van een beurs.

Er moet ten minste 50% van de beurzen worden toegekend aan vrouwelijke kandidaten.

Gebruik makende van de ervaringen met de hogere opleiding van verpleegkundigen in Brazilië, is voorzien om dezelfde modaliteit te onderzoeken voor technisch-professionele en hogere opleidingen in de landbouwsector, die de basis voor ontwikkeling in dit land is.

Bedrag: **2,5 miljoen EURO**. De steun omvat:

1. Lokale beurzen
2. Regionale beurzen (Brazilië inbegrepen) :
3. Beurzen in België: stages van korte duur, masters en doctoraten – beperkt tot maximaal 3 of 4 personen per jaar – voor zeer specifieke cursussen, die niet in Mozambique kunnen gevolgd worden, en op voorwaarde dat ze fundamenteel zijn voor de aanvragende instanties.

7. Uitvoeringsmodaliteiten

7.1. Indiening van de identificaties

Einde 2008 was een aanzienlijk deel van het ISP 2006-2008 nog niet opgestart, en de uitvoeringsgraad was algemeen gezien laag. In de voorbije vier jaar tijd werd deze achterstand volledig weggewerkt en is bovendien het hele ISP 2009-2012 in gang gezet is: alle identificaties zijn goedgekeurd en alle formuleringen uitgevoerd; de Bijzondere Overeenkomsten zijn ondertekend.

Ondanks dit positieve aspect, moeten we vaststellen dat de concrete uitvoering van de meeste projecten nog niet ver genoeg gevorderd is. Een late start van het nieuwe ISP dient daarom vermeden te worden. Daarvoor is het nodig om de identificaties en de formuleringen zoveel mogelijk te bespoedigen, op basis van volgende indicatieve planning:

Project programma of	Timing identificatie	Identificatie goedgekeurd in Maputo	Timing formulering	Goedkeuring formulering in Brussel/ ond. BO
Sector 1 (veeteelt)	Basisnota sectorale begrotingshulp en/of identificatie project: 2013.	Vóór 15 juni 2013	Technische nota BTC of formulering: 2013	2014
Sector 2 (energie voor rurale ontwikkeling)	Directe investeringen: in functie vordering lopende programma (absorptiecapaciteit); rekening houden met MTR) Beleidsmatige ondersteuning: M.E FUNAE	Afhankelijk MTR 2013 2015	2015 (rekening houdend mt uitvoering lopende pro.) 2013 2015	2015 Eind 2013, begin 2014 Eind 2015, begin 2016
Fonds Institutionele capaciteiten	4° kwartaal 2012	identificatiefiche voor te leggen tijdens GC	2013	2013
Transversale thema's / gedelegeerde samenwerking	Eénmalig, naargelang opportuniteit (verschillende dossiers)		Niet van toepassing	

7.2. Sectorale Begrotingshulp

Conform het Belgisch Vademecum Begrotingshulp wordt een basisnota opgesteld om te kunnen beoordelen of de (sub)sector veeteelt in aanmerking kan komen voor sectorale begrotingssteun. Indien positief, wordt aansluitend een technisch dossier opgesteld om de precieze modaliteiten verder te bepalen (indicatoren, opvolgings- en rapportagemodaliteiten, nodige expertise,...). Indien sectorale begrotingshulp binnen het kader van dit ISP niet mogelijk of wenselijk blijkt, worden zo snel mogelijk specifieke projectmogelijkheden geïdentificeerd.

Onafgezien van de hulpmodaliteit zal zoveel mogelijk gestreefd worden naar het gebruik van nationale systemen, te weten het kanaliseren van de middelen via de thesaurierekening en het gebruik van de nationale procedures voor aanbesteding, audits en financiële rapportering.

7.3 Nationale Uitvoering

Mozambique en België wensen de uitvoering van projecten via nationale uitvoering te bevorderen. BTC voerde recent een studie terzake uit; zie bijlage.

De studie besluit dat de fiduciaire risico's om de nationale uitvoeringsmodaliteiten op het financieel vlak en inzake aanbestedingen te gebruiken matig zijn. Sommige hogere risico's bestaan bij bepaalde aspecten van de audits, de aanbestedingen en thesaurieaangelegenheden en inzake rapportering variëren de risico's van matig tot substantieel.

In Mozambique heeft de regering stelselmatige vooruitgang geboekt om het PFM-systeem en de aanbestedingsprocedures te verbeteren en ze voert daarover een open beleidsdialog met de donoren.

De studie beveelt ook aan om de risico's af te wegen tegenover de ontwikkelingsrelevantie van het project. Om de fiduciaire risico's te beheersen bij gebruik van nationale systemen, moet aan enkele voorwaarden voldaan zijn:

1. positieve evaluatie van de organisationele capaciteiten van de partnerorganisaties, bij de formulering
2. een reeks ondersteunende maatregelen moeten omschreven worden in de uitvoeringsmodaliteiten, vermeld in de "Technical and Financial Files"
3. de aanwerving van een **internationale PFM consultant** in de startfase van nieuwe projecten wordt aanbevolen.
4. belang van het rekening houden met "**lessons learned**" bij eerdere projecten in nationale uitvoering
5. belang van institutionele ondersteuning inzake PFM-management (zie daarvoor punt 6.4 over transversale aandachtspunten).

7.4. Geografische Concentratie

In het verleden werd geen algemene geografische concentratie afgesproken. Een aantal programma's – zoals vanzelfsprekend de algemene begrotingshulp – waren nationaal georiënteerd. De geografische zone voor het project Rurale Ontwikkeling/ Voedselzekerheid werd in samenhang met het Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid bepaald door alle betrokken ontwikkelingsactoren, onder leiding van SETSAN. Dit principe wordt behouden in het nieuwe ISP.

Het programma "Hernieuwbare Energie" wordt zoveel mogelijk geografisch geconcentreerd.

7.5. Opvolging, monitoring en evaluatie

Zowel voor de PARP als voor de jaarlijkse evaluatie van het overheidsbeleid worden in het overleg tussen de Mozambikaanse regering en de donoren een set specifieke indicatoren bepaald (waarvan 11 voor de landbouwsector in PARP) en regelmatig herzien (de prestaties van de donoren worden op hetzelfde moment geëvalueerd). De resultaten worden opgenomen in het Aide Mémoire van de Revisão Anual.

Vooruitgang inzake rurale energie wordt opgevolgd via indicatoren op basis van de investeringen en het beleidsproces, in nauw overleg met het M.E en FUNAE. Na twee jaar wordt de vooruitgang van het programma extern geëvalueerd en wordt het programma zo nodig bijgesteld. Na afloop van het programma zal een evaluatie plaatsvinden inclusief effectiviteits- en impactanalyse.

De beleidsdialoog verloopt via de (algemene) werkgroep Energie en de werkgroep Hernieuwbare Energie.

Voortgang van de projecten wordt opgevolgd via Gemengde Lokale Overlegstructuren (GLOS, project steering committees), die minimaal om de zes maanden bijeenkomen. Beide partijen kunnen er overeenkomen om aanpassingen in de geplande uitvoering van het project aan te brengen (dit geldt echter niet voor de objectieven, het totale budget en de duur van het project). Via een mid-term review wordt de voortgang van het programma extern geëvalueerd en het programma zo nodig bijgesteld. Beide partijen verbinden zich ertoe om op het geëigende niveau deel te nemen aan de GLOS en om de autoriteit ervan te versterken door het maximaal delegeren van de beslissingen.

8. Complementariteit met andere Belgische actoren:

Naast de gouvernementele samenwerking financiert de Belgische regering ook programma's van andere actoren, in complementariteit met de bilaterale samenwerking, en dus additioneel. Het gaat concreet om:

8.1. Het Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid (BFVZ, in Portugees FBSA). Het BFVZ is specifiek gericht op voedselzekerheid in kwetsbare gebieden en kan programma's financieren via de BTC, via multilaterale organisaties en via Belgische niet-gouvernementele organisaties. Het programma in Mozambique wordt kort beschreven in punt 6.2.3. en is complementair met het bilaterale programma in sector 1.

8.2. De Vlaamse Universitaire Samenwerking (VLIR, in Portugees DESAFIO)

De Vlaamse Universiteiten in België voeren in 20 landen samenwerkingsprogramma's uit, in partnerschap met universiteiten van de betrokken landen, en ontvangen daarvoor fondsen van de Belgische federale overheid. De universitaire samenwerking van de Vlaamse universiteiten in Mozambique is uniek in de zin dat er één centraal thema is (reproductieve gezondheidszorg) met diverse invalshoeken (betrokkenheid van verschillende faculteiten van de Universidade Eduardo Mondlane)

8.3. Samenwerking met de Belgische niet-gouvernementele organisaties (ngo) en het Mozambikaanse maatschappelijk middenveld

Zes Belgische ngo's ontvangen overheidsfinanciering voor meerjarige programma's: Oxfam Solidariteit, Damiaanactie, Artsen Zonder Grenzen, FOS, Rode Kruis Vlaanderen en DISOP; bovendien wordt APOPO gefinancierd via de dienst conflictpreventie en via de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking; de organisatie draagt bij tot het mijnenvrij maken van Mozambique tegen einde 2014.

Complementair met de directe bilaterale interventies, zal de coherentie tussen de indirecte samenwerking en het bilaterale programma bevorderd worden via een specifiek 'synergieproject' in de twee prioritaire sectoren. Met betrokkenheid van Belgische NGA's die actief zijn in Mozambique én hun partners. Een dergelijk project dient aangevraagd te worden door de Belgische NGA's en zal aangeven hoe de bijkomende financiering de direct bilaterale financiering aanvult en de werking van het Mozambikaanse maatschappelijke middenveld verbetert.

Het budget voor deze initiatieven is niet inbegrepen in het ISP. Het zal worden toegekend aan de Belgische NGA's via een afzonderlijke begrotingslijn van de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

Contact en overleg tussen alle NGA's en de bilaterale samenwerking zal verlopen via het halfjaarlijks forum georganiseerd door de Belgische ambassade om informatie en praktische ervaringen uit te wisselen en de samenwerking tussen de Belgische NGA's en DGD in Mozambique te optimaliseren. De Belgische ontwikkelingssamenwerking in Mozambique neemt het initiatief voor de organisatie van het forum.

8.4. Vlaams Agentschap voor Internationale Samenwerking (VAIS, in Portugees: FICA)

Mozambique is een partnerland van zowel de Vlaamse als de federale ontwikkelingssamenwerking. In haar nieuw strategisch document opteert de Vlaamse Overheid voor de sector **gezondheid**, met bijdragen aan PROSAUDE, human resources, seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, en ten slotte financiering van een nutritioneel programma (totaal volume: 5 miljoen euro per jaar). Deze werkverdeling tussen de Vlaamse en de federale samenwerking is conform met de Europese gedragscode inzake ontwikkelingssamenwerking (maximaal drie sectoren per land).

8.5. gerichte programma's van multilaterale instellingen zoals de Wereldgezondheidsorganisatie, UN Women en de Wereldbank. België opteert in haar financiering van de multilaterale organisaties zo veel mogelijk voor core-funding van deze instellingen. In een aantal gevallen beslissen deze instellingen onderdelen van de Belgische financiering in Mozambique te besteden.

9. Financieringstabel: zie bijlage (excel)

Opgemaakt in Maputo op 19 december 2012, in 2 exemplaren in het Portugees.

Voor de Regering van Mozambique

Voor de Belgische Regering

Henrique Alberto Banze
Vice-Minister Buitenlandse
Zaken en Samenwerking

Peter Moors
Directeur-generaal
Development

Opgemaakt in Maputo op 19 december 2012, in 2 exemplaren in het Portugees.

Voor de Belgische Regering

Voor de Regering van Mozambique

Peter Moors
Directeur-generaal
Development

Henrique Alberto Banze
Vice-Minister Buitenlandse
Zaken en Samenwerking